

Vojaško vodenje in nadzor nad nemško armado

Nemčija je s porušenjem berlinskega zidu povzročila verižno razpadanje totalitarnega političnega sistema. Omenjeni proces je imel tudi določene posledice v nemškem vojaškem sistemu. Nemški vojaški sistem, zlasti njegov del – nemška vojska (Bundeswehr), je zajel proces reorganizacije in zmanjševanja mirnodobne sestave strateških sil s 570.000 (l. 1988 v obeh Nemčijah) na 370.000 vojakov in se imenuje Neubau der Bundeswehr (nova postavitev nemške zvezne vojske). Ta proces bo končan do leta 1995 in je posledica srečanja in dogovora med Kohlom in Gorbačovom 16. julija 1990 na Kavkazu.

V tem sklopu in v obsegu »Bundeswehrplana 94« bo tudi nemška vojska bolj načrtno oblikovana in nadzorovana kot sredstvo politike ob upoštevanju strokovne usposobljenosti osebja. Aktualni problemi vodenja in poveljevanja so del omenjenega procesa in so obravnavani v prispevku. Nemčija posveča veliko pozornost tudi vojaško-civilnemu odnosu, zlasti političnemu nadzoru nad oboroženimi silami. Združitev Nemčij je pomenila preoblikovanje armad obeh Nemčij v enotno vojsko, kar je bilo povezano s procesom dekomunizacije armade nekdanje Nemške demokratične republike.

Aktualni problemi vodenja in poveljevanja v oboroženih silah

Nemški vojaški sistem je bil dolga leta stigmatiziran kot imperialen in nacističen. To je bilo značilno zlasti za njegov pomemben del – nemško vojsko (Bundeswehr). Domnevno se je to dogajalo zaradi dveh ekspanzionističnih vojn (prve in druge svetovne), ki jo je vodila Nemčija in v katerih je nemška vojska nastopala kot politična in vojaška sila, kot vojaški sistem, ki je obstajal zaradi sistema brez potrebne menjave energije z okoljem. Takšen sistem je deloval neodvisno od drugih družbenih sistemov oziroma od civilnega sistema in je postal nelegitimen. Tako kot drugi družbeni podsistemi mora tudi vojaški sistem delovati v ravnotežju s civilnim sistemom v smislu izmenjave energije. Pogoj takšnega delovanja sta tudi uspešno vojaško vodenje¹ in poveljevanje², ki sta prav tako odvisni od uspešnih vojaških vodij.

Sodobna teorija se pri vojaškem vodenju in poveljevanju srečuje s številnimi problemi, od katerih predstavljam samo nekatere najbolj značilne. Gall (1986), Kirkland (1987), Marlowe (1985), Schneider (1987) so v osemdesetih letih opravili številne raziskave vodenja in poveljevanja v nemški, izraelski in ameriški vojski.

* Beno Arnejčič, dipl. obramboslovec, Center za strateške študije na Ministrstvu za obrambo R Slovenije.

¹ Med različnimi opredelitvami vojaškega vodenja sem izbral naslednjo: »Vojaško vodenje je spretnost (znanje), (veščina) vplivanje drugih, da začnejo z akcijo nasproti cilju, in znanje (spretnost) »vplivanih vojakov v enotah za izpolnitev poslanstva enote« (H. Wass de Czege, 1992:21). »Vodenje (nemško: Fuehrung, angleško: leadership) kot »voditi« pravzaprav pomeni premikanje (gibanje) in doseganje določene storitve, če sledimo etimološkemu pomenu besede.

² »Poveljevanje (commanding) je stanje oziroma položaj poveljujočega častnika (commanding officer), ki je dejaven pri nadzoru nad posamezniki (v dajanju ukazov: op. B. A.) in pri izvajanju discipline« (Collins, 1992: 276).

Njihove rezultate lahko predstavim v osrednjih teoretičnih problemih sodobnega vojaškega vodenja in poveljevanja:

- kako doseči optimalno vodenje v majhni (osnovni) vojaški enoti (skupini),
- kako izkoristiti prednosti umetne inteligence (Artificial Intelligence) pri vodenju in poveljevanju,
- problem izvršnega vodenja (Executive Leadership) in raziskovanje podobnosti in razlik med civilnim in vojaškim izvršnim vodenjem,
- kako doseči učinkovito vodenje in poveljevanje?

Optimalno vojaško vodenje v osnovni vojaški enoti

Osnovna vojaška enota (skupina), ki je lahko vojaški oddelek ali vod, je temeljna celica vojaškega sistema »kot usklajene celote ustanov, dejavnikov, postopkov in norm, ki zagotavljajo doseganje političnih smotrov na vojaškem področju« (A. Bebler, 1992:3). Osnovni ali kritični pogoj za učinkovito bojno delovanje takšne enote je njena notranja kohezivnost. Ravno vodenje majhnih enot je odločilno za učinkovitost procesa vodenja in poveljevanja v posameznih delih celotnega vojaškega sistema. Stroke uporabljajo t. i. multistopenjsko teorijo, ki razlaga oblikovanost in uporabnost vsake enote v sistemu in oblikovanost vojaškega vodenja in poveljevanja v vsaki stopnji. Ključna sestavina bojne učinkovitosti vodenja in poveljevanja je v vertikalni in horizontalni koheziji oziroma notranji trdnosti vojaških enot in njihovi sposobnosti ter značilnosti, da delujejo samo za določeno časovno obdobje. Aronson (1988) govori o socialnih vezeh med nadrejenimi in podrejenimi v majhni vojaški enoti, ki so ključnega pomena za optimalno vodenje. Med vodenjem in podrejenimi v sodobnih armadah, tako tudi v nemški, je vertikalna kohezivna vez zaupanja in identifikacije. Vojaki se identificirajo s svojimi vodji in vodje se zavzemajo za vojakovo blaginjo, za katero je primarnega pomena odgovornosti vodij. Vojaško vodenje bo učinkovito, če bodo vojaški vodje pri vodenju in poveljevanju osebno naravnani v smeri sporočilnega komuniciranja s podrejenimi, če bodo imeli ugled pri svojih podrejenih ter če bodo skrbni, zavzeti in bodo znali izpolniti obveznosti.

Postavljajo se izhodiščna vprašanja, kako izuriti učinkovite vodje, kako vzdrževati omenjeno stanje v majhnih enotah in kako identificirati modele kulturno-organizacijskega vpliva in vedenje vojaških vodij, ki je naravnano v smeri zadržane pristojnosti, upoštevanja, skrbi in zavzemanja za podrejene?

Umetna inteligenca in vojaško vodenje ter poveljevanje

Sodobne armade, med katere sodi tudi nemška, pri razmišljanju o večji funkcionalnosti sistema vse bolj upoštevajo pomen sodobnih raziskav v naravoslovnih, družbenih, zlasti pa interdisciplinarnih znanostih, na relaciji posameznik v vojaškem sistemu – obvladovanje ter pozitivni in negativni učinki vojaške tehnologije. Raziskave tečejo v smeri vzpostavitve skladnega razmerja med vojaškim vodjem, podrejenimi posamezniki in sodobno vojaško tehniko in tehnologijo v vojaškem sistemu. V tem okviru so aktualne in obetajoče raziskave na področju umetne inteligence (Artificial Intelligence), informacijske tehnologije ter vloge človeškega dejavnika. Umetna inteligenca prodira v vodenje in poveljevanje z idejo o nevronskih mrežah. To je nova razsežnost v teoriji vodenja in poveljevanja. Razvoj

takšne tehnologije prinaša tudi svoje pomanjkljivosti. Raziskave na področju umetne inteligence je generiralo dejstvo, da je razvoj sodobne tehnologije prinesel tudi velike probleme posamezniku v sistemu. Tehnologija umetne inteligence se poskuša izkoristiti za določene vojaške cilje, kar povzroča nastanek in poglobljanje propada med zmožnostmi, ki predstavljajo to težko tehnologijo, in sposobnostjo posameznikov – operaterjev z omenjeno tehnologijo, ki poskuša uresničiti potencialne umetne inteligence.

Določene raziskave v ZDA in VB pričajo o tem, da se človeški dejavnik vse bolj pojavlja kot omejitev v procesu poveljevanja in nadzornih sistemov predvsem zaradi vse bolj sofisticirane tehnologije. »Vojaški sistem bo postal funkcionalen, če bo upošteval uporabo umetne inteligence na poveljniškem, nadzornem in obveščevalnem (CCI) področju« (D. Gregory, 1991), s tem da bo upošteval zmožnosti realnega časa in cilje uporabe teh sistemov. Prav tako pa bo moral upoštevati načelo, da ne bo zabredel v preveliko kibernetizacijo in avtomatizacijo kognitivnih funkcij posameznika v procesu vodenja, poveljevanja in nadzora zaradi nesposobnosti hitrega prilagajanja človeka tehnologiji.

Tako lahko nastanejo problemi pri vodenju in poveljevanju ter s tem povezane funkcionalne uporabe oboroženih sil na taktičnem operativnem področju, v postopku sprejemanja odločitev in v dejstvu, da bo treba redefinirati bojevanje ter do zdaj logično neodvisnost vodstvenega, poveljujočega nadzorovanja in obveščevalnega sistema. Raziskave na področju umetne inteligence v posameznih vojaških sistemih so zasnovane v smislu zagotavljanja funkcionalnosti sistema samega in s tem funkcionalnosti procesa vodenja in poveljevanja oboroženim silam v takšnem sistemu.

Izvršno vodenje

Teoretični problem izvršnega vodenja je na eni strani usmerjen v iskanje podobnosti, na drugi strani pa v iskanje razlik med civilnim in vojaškim izvršnim vodenjem. Izvršno vodenje bo uspešno, če bo uspešen celoten proces vojaškega vodenja in poveljevanja v vojaškem sistemu. Pri izvršnem vodenju temelji odgovornost za vodenje na t. i. »senior leadershipu«, katerega naloga je priskrbeti takšno strateško vizijo, v kateri so usposobljene taktične aplikacije, potrebne za zmago v vojni. Cilj izvršnega vodenja na primer v avstrijski vojski je doseči uspeh v boju. Tako je v tem primeru vodenje razširjeno na vse dejavnosti enote, ki so pomembne za uresničitev tega cilja. Temeljno načelo izvršnega vodenja je nedeljiva osebna odgovornost vodje.

Učinkovitost vodenja

je osrednje vprašanje sodobne teorije vodenja in poveljevanja. Poskus luščenja funkcionalnosti učinkovitega vodenja in poveljevanja nas pripelje do štirih temeljnih točk, ki jih mora upoštevati vsak vodja pri vodenju in poveljevanju, če želi doseči učinkovitost v vodenju:

1. *Prilagoditev cilja.* Učinkoviti vojaški vodja mora biti učinkovita zveza v verigi poveljevanja, kar z drugimi besedami pomeni, da mora imeti vizijo, kako voditi vojaško organizacijo in v čem je pomen predstavitve cilja za dejavnost enote. Vodja prinaša pomen cilja na vojake.

2. *Priprava navodil.* Učinkoviti vodja pripravi jasne in nedvoumne smeri za akcijo. Pri tem mora imeti jasno vizijo, kaj je bistveno in kaj ni ter kako mora biti kaj narejeno. Vse mora jasno povedati podrejenim. Med pripravo navodil se uporabljajo poveljevanje in večšina nadzora, procesi in funkcije dajanja informacij in sprejemanja odločitev.

3. *Skrb za motivacijo.* Učinkoviti vodja mora poskrbeti za motivacijo, kar pomeni, da pripravi podrejene, da si prizadevajo za uresničitev skupnega cilja, poslanstva, nepristranskosti in nalog. Ali kot pravi general ameriške vojske H. W. de Czege, 1992:21: »Vsak boj je preizkus volje tako vodij kot vojakov.«

4. *Vzdrževanje nepretrgane učinkovitosti*

Učinkovitost mora imeti trajanje in kontinuiteto, kar pomeni nadaljnji razvoj vojaške organizacije. Vodja ima tudi na tem mestu ključno vlogo. Na kontinuiteto pri učinkovitosti vodenja negativno vplivajo razlike v stopnjah vodenja, tj. na juniorski in seniorski ravni. Častnike juniorje odlikuje t. i. načelo alternativne neposrednosti pri vodenju in poveljevanju v smislu alternative »delam to, kar delam« (Czage, 1992: 28). Vojaški častniki višjega ranga – seniorji uporabljajo neposredno vodenje, kar pomeni, da vodijo druge častnike na seniorski stopnji ter oblikujejo nekakšno soglasje med častniki istega ranga.

Predstavniki civilne družbe, ki z demokratičnimi sredstvi vodijo in upravljajo državo, si morajo zagotoviti določen nadzor nad represivnim aparatom te iste države. »Vojska mora biti v rokah vodstvene strukture sredstvo, s katerim ta razpolaga, da lahko arbitrarno odloča o razdeljevanju dobrin med posamezne družbene podsisteme, kar je njena bistvena družbena funkcija« (F. Bučar, 1981:202).

Vojaški vodja in vpliv osebnih značilnosti na vodenje

Vsak tretji pripadnik Bundeswehra je nadrejen in eden od zaposlenih v njegovi enoti je vodstvena osebnost. Dejavnost vodenja v nemški vojski sloni na vodjih³ kot osebnostih. Ker je vodenje socialno dejanje, to zahteva od vodje, da vodi posameznike in skupine na način, da rešujejo skupne probleme, da se upoštevajo interesi skupine ali posameznika. Vsak vodja mora biti strokovno usposobljen, da je lahko kos zahtevnim strokovnim nalogam. Vodja mora biti tudi dinamična osebnost, ker se vsi dejavniki učinkovitega vodenja hitro spreminjajo. V nalogo, ki jo mora opraviti, bo moral vojaški vodja vgraditi tri sestavine: to, kar zna in zmore, svoje individualne interese in skupinske interese (glej shemo št. 1).

Posebnosti, ki jih mora vodja upoštevati pri vodenju, so:

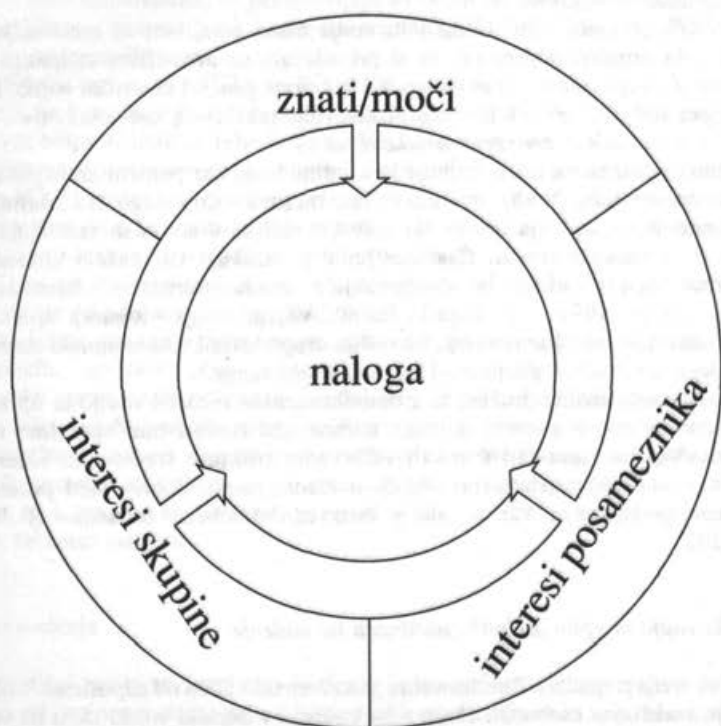
- a) različnost naloge;
- b) ljudje, ki sestavljajo skupino, se spreminjajo;
- c) kaže se potreba po vedno drugačnih strokovnih spretnostih in znanjih;
- d) spreminjajo se sposobnosti in moč vodenja, kajti, kar je danes razumljeno kot uspeh, je lahko jutri negativno, pojutrišnjem pa spet pozitivno.

Nemški vojaški sociolog B. Fleckestein (1988) je zapisal, da je »uspešno vodenje najprej odvisno od stopnje verjetnosti superiornim vodjem in osebnega primera vsakega od njih. Vsakega vojaškega vodjo bi morale odlikovati naslednje kvali-

³ »Vodja, prvak, lider; 1. status v okviru neke družbene strukture, na katero se veže (via facti ali po predpisih) vloga vodenja; 2. vloga vodenja, ki jo izvaja neka oseba; 3. oseba, ki ima najmočnejši in najširši vpliv na usmeritev skupine (...).« (M. Bosanac, 1977: 692).

Shema št. 1:

Sestavine, ki jih vojaški vodja upošteva pri reševanju naloge:

tete: zaupanje, samozavest, prizadevnost, pazljivost, pravičnost (nepriustranskost), odkritosrčnost (iskrenost), srčna kultura in zdrav razum« (B. Fleckenstein, 1988).

Stili vojaškega vodenja v nemškem vojaškem sistemu

Vojaško vodenje je proces medsebojnega vplivanja med posamezniki v skupini. Zanima nas predvsem odnos vojaški vodja – posamezniki v skupini. Vodja vpliva na posameznike na različne načine in z različnimi sredstvi. Pri tem uporablja različna sredstva moči, kot so nagrajevanje in kaznovanje, osebni zgled, znanje in informacije itd. Lewin (1939) je s sodelavci dokazal, da obstajata predvsem dva načina vodenja: demokratski⁴ in avtorski⁵. Obstaja pa tudi tretji stil

⁴ »Pri demokratskem načinu vodenja vodja raje usmerja skupino z raznimi spodbudami članov, kot pa da bi neposredno vodil skupino. Je občutljiv na sugestije članov in prepušča dejansko odločanje v skupini. Demokratični stil vodenja motivira člane za sodelovanje v skupini in ugodno vpliva na skupinsko dinamiko in atmosfero. Skupina funkcionira tudi, če je vodja odsoten« (M. Nastran Ule, 1992: 330).

⁵ »Avtoritarni voditeljski stil je bolj direkten kot demokratični stil, je običajno strogo usmerjen k realizaciji zastavljene-

vodenja, ki ga imenujemo kooperativni⁶ stil vodenja. Stil vodenja je odvisen od tehle dejavnikov:

1. osebnosti vodij, njihove nadrejenosti, sposobnosti in izkušenj;
2. osebnostne podložnosti, želja in potreb;
3. od same skupine, označene z veljavno normo in sistemom odnosov med člani skupine;
4. od situacije, ki je določena z načinom (vrsto) skupinskih nalog, in od fizičnih in socialnih razmer in okolja skupine.

V mirnem času se uporablja vodenje, ki temelji na kooperativnem delu. Razpon stilov vodenja (vodstvenega vedenja) lahko prikažemo na shemi nasprotno usmerjenih idealnih tipov vodenja: avtoritarnega, t. j. dirigiranega vodenja, in kooperativnega, t. j. socialno-integrativnega stila vodenja. Guenter Zapf (1972) je v omenjeni shemi grafično predstavil različne možnosti variacij med nadrejenimi in podrejenimi (med vodjo in vodenimi), t. j. med avtoritativnim in kooperativnim stilom vodenja (glej shemo št. 2).

V shemi lahko vidimo prepletanje in prehajanje iz avtoritarnega v kooperativno vodenje in obratno. V prvih treh stopnjah je predstojnik tisti, ki odloča o nalogi. Moč predstojnikovega odločanja se manjša z večanjem moči odločanja skupine. Vojaški predstojnik prestopi mejo v odločanju v četrti stopnji, ko seznanjeni podrejeni z nameravanimi odločitvami, pri čemer upošteva mnenja podrejenih. V naslednjih treh stopnjah se krepi vloga skupine pri odločanju. Vodja je prepustil pobudo skupini, v dejavnost skupine se vključuje le, če je to nujno potrebno.

Renacionalizacija armad v Evropi in nekateri problemi političnega nadzora nad oboroženimi silami

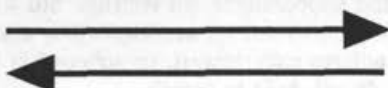
Politični nadzor nad oboroženimi silami je postal pereč zlasti v državah, v katerih sta bili obramba in varnost še do nedavnega v pristojnosti vrha komunistične partije, medtem ko nadzor nad oboroženimi silami ni bil javen in je bil zunajparlamentaren. Težnja po političnem nadzoru nad oboroženimi silami je posledica demokratičnega razvoja držav s parlamentarno demokracijo, ki se je v mnogih zahodnih državah do danes pokazala za najbolj učinkovito tehniko vladanja tudi pri nadzoru nad oboroženimi silami. Postkomunistične države, ki so nastale v Vzhodni in Srednji Evropi po padcu berlinskega zidu, so svojo težnjo po parlamentarnem nadzoru začele izjavljati vzporedno s procesom ponovne renacionalizacije oboroženih sil. Renacionalizacija je ponovna ustanovitev nacionalnih vojska, reforma v nacionalnih vojaških strukturah, nova vojaška simbolika in razvoj lastnih nacionalnih doktrin.

V nekdanji Nemški demokratični republiki je bil proces renacionalizacije armade del procesa ponovne združitve obeh Nemčij v enotno državo, kar je v praksi pomenilo tudi preoblikovanje armad obeh Nemčij v enotno nemško voj-

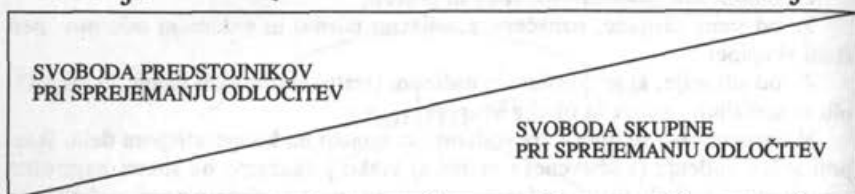
ga cilja skupine. Vodja ima v skupini največjo moč, vpliv in odgovornost. Uspešen pa je seveda predvsem ob predpostavki, da ima trdne predstave o tem, kako doseči ciljne skupine» (M. Nastran-Ule, 1992: 330).

⁶ »Kooperativni stil vodenja je socialno integriran način vodenja, ki so ga v svojih raziskavah o načinih vodenja zapisali Lewin, Lippit in White, 1939. Kooperativni voditeljski stil so omenjeni strokovnjaki poimenovali tudi »laissez faire« (fr: pusti stvari, da grede svojo pot). Bistveno za ta način je, da se vodja čim manj meša v dejavnost skupine in da članom prepusti, da razloženi cilj uresničujejo na način, ki ga sami izberejo, in da za učinek ne bodo niti nagrajeni niti kaznovani; če pa kdo (npr. predstojnik: op. B. A.) vseeno zahteva pojasnilo, pa ga mora vodja skupine dati« (N. Rot, 1983: 240).

Avtoritarni
stil
vodenja

Kooperativni
stil
vodenja

SVOBODA PREDSTOJNIKOV
PRI SPREJEMANJU ODLOČITEV

SVOBODA SKUPINE
PRI SPREJEMANJU ODLOČITEV

Predstojnik
odloča in
ukazuje.

Predstojnik
odloča;
prizadeva
si, da bi
podrejene
prepričal
preden bo
dal ukaz.

Predstojnik
odloča;
prednost
daje
odločitvam
in
vprašanjem,
s katerimi bi
dosegel
dogovor, da
bi bile
njegove
odločitve
sprejete.

Predstojnik
seznan
podrejene z
namerava-
nimi
odločitvami;
podrejeni
lahko
izrazijo
svoja
mnenja pred
dokončno
odločitvijo
predstojnika.

Skupina
sprejme
predloge iz
skupnega
števíla vseh
problemov;
predstojnik
se odloča za
tiste, ki jim
je skupina
dala
prednost.

Skupina
odloča
potem, ko je
določila
prednostni
problem,
prav tako
odloča o
mejah
svobode pri
sprejemanju
odločitev.

Skupina
odloča;
deluje kot
zunanji in
notranji
koordinator.

Razpon sprememb med avtoritarnim in kooperativnim stilom vodenja (po Zepf G., Kooperativer Führungsstil und Organisation, Wiesbaden, 1972, s. 28).

ska. To je bila tudi svojevrstna renacionalizacija nemške vojske. Proces renacionalizacije ni tekel brez težav. Že na začetku so se pojavili problemi. Koncept »notranjega vodenja« in koncept »državljana v uniformi«, ki sta svojevrstna nemška koncepta povezanosti armade z družbo, je bilo treba prilagoditi tudi armadi nekdanje ZRN. To je bila naloga, ki je pomenila kakovosten preskok v smislu civilna družba-vojska.

Oborožene sile NDR so bile vojska komunističnega kova. Pod videzom parlamentarizma je bil tudi civilni nadzor nad armado NDR:

- politične partije so politično nadzorovale armado;
- vojaki so se vključili v civilne inštitucije z udeležbo oficirjev v komunistični partiji;
- avtonomnost vojaštva in različna stopnja avtonomnosti v partiji in državi v različnih obdobjih;
- armada je bila politično in partijsko indoktrinirana, komunistične partijske ustanove so imele ključno vlogo v vojaških enotah;

Demokratizacija je v vzhodnoevropskih državah in s tem tudi v nemških obo-roženih silah ustvarila nov položaj. Nove demokratične vlade so se znašle pred pomembno nalogo glede vojaško-civilnega odnosa. Državne demokratične inštitucije so poleg procesa renacionalizacije armad začele z vzporednim procesom »dekomunizacije« obo-roženih sil. Dekomunizacija pomeni:

- a) preusmeritev ideologij vzhodnoevropskih držav s partijske lojalnosti na koncept nepartijske obrambne države;
- b) delno zamenjavo starejše generacije visokih vojaških oficirjev in nadomestitev z mlajšimi, manj političnimi;
- c) učinkovit civilni nadzor (M. Quinlan, 1992: str. 28).

Alexander Hamilton je nekoč izjavil: »Vladna vojaška moč se lahko uporabi samo preko predstavnikov ljudstva«.

Politični nadzor nad armado je zelo celovita in zahtevna naloga vsake države. Armada mora ostati pod nadzorom oblasti, ki so bile izvoljene in so odgovorne za obrambno področje. Michael Quinlan⁷ poudarja, »da mora biti politično vodenje armade individualno in neprenehoma prisotno«. Omenjeno trditev pojasnjuje s tem, da je v večini demokratičnih držav armada podrejena predsedniku države, ki je lahko izvoljen, podedovan, izvršni ali neizvršni organ. Toda šef države, tudi če je izvršni organ, ne more osebno voditi obrambnih zadev. Zato je nujno, da se določi oseba, ki predstavlja na eni strani državo in parlament ter armado na drugi strani. V demokratičnih državah rešujejo to na način, da pooblastila razdelijo med ministra in parlament. Obrambni minister mora imeti odločilno vlogo, hkrati pa mora imeti bistveno politično vlogo pri odnosih s kolegi v vladi, zlasti s finančnim ministrom, za katerega je dobro, da je strokovnjak za obrambo.

Novonastale države v Srednji in Vzhodni Evropi si prizadevajo, da zagotovijo čim bolj učinkovit civilni nadzor nad renacionaliziranim vojaškim aparatom. Pri tem jih vodijo zgledi v nekaterih državah Zahodne Evrope s parlamentarno vlada-vino, kot so Nemčija, Velika Britanija, Avstrija in Švica.

Nemška vojska je včasih imela določeno eksteritorialno vlogo, saj je bila v posebnem razmerju s šefom nemške države. Zakoni, sprejeti v letih 1954 in 1956, so prekinili s to tradicijo. Nemško vojsko so glede na delitev oblasti na zakonoda-jo, izvršilno in sodno uvrstili v izvršilno oblast. S tem je takratna zahodnonemška vojska prišla pod neposredni nadzor parlamenta. Nemški parlament je vrhovno predstavniško telo. Poveljnik nemške vojske v miru je civilni obrambni minister, v vojnih razmerah pa kancler.

Zvezni zbor kot vrhovno predstavniško telo izvaja politični nadzor nad obrambnimi zadevami v Nemčiji. Zvezni zbor oblikuje te organe parlamentarne-ga nadzora nad oboroženimi silami: odbor za obrambo kot organ parlamentarnega nadzora, odbor za državni proračun in obrambnega pooblaščenca, ki je pristojen za varstvo temeljnih pravic vojakov.

Ključno vprašanje v vseh parlamentih je nadzor in potrjevanje višine proračun-skih sredstev. Velika Britanija ima pri obrambnem ministrstvu celo posebno telo, ki se ukvarja s sredstvi za obrambo in se imenuje urad za upravljanje in proračun in ima predvsem usklajevalno nalogo, t. j. skrbi za usklajevanje postopka finančnega načrtovanja, pregled stroškov za obrambo. Britanski parlament izvaja civilni nad-zor nad obrambnimi zadevami s pomočjo treh teles: doma komiteja splošne obrambe, komiteja javnih računov in urada za javno revizijo. Švica in Avstrija sta glede na svoj mednarodni nevtralni status posebnost v parlamentarnem nadzoru nad vojsko. Švicarski parlament nadzoruje vojsko po komitejih, ki so razporejeni v zgornjem in spodnjem domu švicarskega parlamenta. Švicarski parlament vabi na svoje razprave o obrambi v parlamentu tudi mednarodne strokovnjake in znan-stvenike za obrambo iz tujine, kar je svojevrstna posebnost pri parlamentarnem nadzoru.

⁷ M. Quinlan je stalni namestnik v britanskem obrambnem ministrstvu in se ukvarja s položajem armade v družbi.

Avstrijski parlament (Bundestag) je odgovoren za civilni nadzor nad vojsko. Tudi kadar državi grozi neposredna vojna nevarnost, da bo agresor zlomil odpor in vojaške oblasti ukrepajo na svojo pobudo, parlament pozneje ugotavlja njihovo politično odgovornost za ukrepanje. Omenjeno tezo natančneje razlaga 79. člen avstrijske ustave, ki ima korenine v weimarski ustavi iz leta 1919.

Sklep

Sklenem lahko z ugotovitvijo, da se številne novonastale države v Srednji in Vzhodni Evropi, ki so postale neodvisne in mednarodno priznane ter so ustanovile svoje armade, srečujejo s problemi parlamentarnega nadzora nad vojsko. V nekaterih od omenjenih držav, t. j. v tistih, v katerih divja vojna, je parlamentarni nadzor le želja, ki bo uresničljiva v prihodnjem miru. Postkomunistične države, v katerih ni vojne, pa so na poti, da z novo zakonodajo na civilnem in vojaškem področju uredijo medsebojna razmerja parlamentarnega in političnega nadzora. Problemi nastajajo kot posledica tega, da je bila renacionalizacija oboroženih sil izvedena, preden so bili postavljeni nova zakonodajna podlaga in institucionalna sredstva demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami. Renacionalizacija oboroženih sil je nastala z uveljavitvijo suverenosti posameznih držav in iz njihove pravice do samoobrambe, ki je temeljna pravica vsake suverene države. Vsaka od novonastalih postkomunističnih držav ima pravico, da si uredi svoje oborožene sile glede na ureditev države. Prav je, da bi morali tudi v postkomunističnih državah pri opredelitvi vloge oboroženih sil upoštevati demokratična načela, ki temeljijo na ustavi države. Večina postkomunističnih držav ima republikansko ureditev. Ureditev države je podlaga za t. i. diskrecijska pooblastila vrhovnega poveljnika oboroženih sil in organiziranost nadzora nad oboroženimi silami. V mnogih postkomunističnih državah je ravno na omenjeni točki spor med vojaštvom in civilno družbo. Za uspešno rešitev tega problema se mora upoštevati demokratično načelo ravnotežja moči (checks and balances), po katerem poveljevanje in uporaba oboroženih sil v miru nista izključno v rokah enega samega posameznika. To z drugimi besedami pomeni, da niti predsednik države, niti obrambni minister, niti parlament, niti nobena politična stranka nima izključne pravice, da poveljuje in upravlja oborožene sile v državi (Ermacora, 1992).

LITERATURA:

- ARONSON, A. (1988): *The social animal*, New York: W. H. Freeman; Allgemeine Dienstvorschriften fuer der Bundeswehr (ADV), Verordnung der Bundesregierung, 9. januar 1979, BGBl. Nr. 43, 67 strani
- BARTONE, P. T., KIRKLAND F. R. (1991): *Optimal Leadership in Small Army Units*, »v«: *Handbook of Military Psychology*, John Wiley & Sons, (392-409)
- BEBLER A. (1992): *Zapiski s predavanj, Primerjalni tuji vojaški sistemi*
- BERG, W. D., FROCHLING, H., KONSTANTY P., SCHWARZE K. (1976): *Kooperative Fuehrung, der Fuehrungsforgang in militaerischen Fuehrungssystemen*, Verlag E. S. Mittler & Sohn, GMBH, Herford, 421 Seiten
- CZEGE, de H. W. (1992): *A Comprehensive View of Leadership*, »v«: *Military Review, The Professional Journal of the United States Army*, August, Fort Leavenworth, USA, (21-29)
- BOSANAC, M., MANDIĆ, O., PETKOVIĆ (1977): *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 715 strani
- BUČAR, F. (1981) *Upravljanje*, CZ, Ljubljana 429 strani
- DINTER, E. (1980): *Fuehrungslehre, Arbeitsmaximen und Arbeitstechniken fuer die Praxis*, 1. Augflage, 160 Seiten, E. S. Mitler & Sohn, GmbH, Bonn, Herford;

- ERMACORA, F. (1992): Oborožene sile v demokratičnih ureditvah, poročilo z zasedanja KEVS od 4. do 6. marca 1992, Dunaj, avtor: Vojko Kuzma, 78 strani
- FLECKENSTEIN, B. (1988): The Military Profession in the Federal Republic of Germany, Sozialwissenschaftliches Institut der Bundeswehr, Muenchen, 39 strani
- GAL, R. (1986): A portrait of the Israeli soldier, Westport, CT: Greenwood Press
- GREGORY, D. (1991): Artificial Intelligence in the US and UK Military: Current Research and Future Trends, »v«: Handbook of Military Psychology, Edited by R. Gall and A. D. Mangelsdorf, John Wiley & Sons, Ltd, (170-181)
- KATZ, D. KAHN, R. L. (1966): The Social Psychology of Organization, New York-London
- KIRKLAND, F. R. (1987): Leading in Cohort Companies (Wrair Report No. NP-88-13, Washington, DC: Walter Reed Army Institute of Research
- KEEGAN, J. (1983): World armies, Second Edition, Mc. M. Publishers, London, 688 str.
- ROT, N. (1983): Psihologija grupa, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 396 strani
- QUINLAN, M. (1992): Oborožene sile v demokratičnih ureditvah, avtor: Vojko Kuzma, 78 strani
- MARLOWE, D. H. (Ed.) (1985): The new manning system field evaluation (Technical R. No. 1). Washington, DC: Department of Military Psychiatry, W Reed Army Institute of Research (DTIC Report No. ADA 162087)
- NASTRAN-ULE, M. (1992): Socialna psihologija, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 396 strani
- COLLINS (...) (1992): Collins Cobuild, English Language Dictionary, The University of Birmingham, Collins Publishers, 1703 strani
- LEADERSHIP (...) (1992): Leadership Development and Civic Education Center, Koblenz, brošura
- SCHNEIDER, R. J. (1987): Stress breakdown in the Wehrmacht: Implications for today's Army. In G. L. Belenky (Ed.), Contemporary studies in combat psychiatry, Westport, CT: Greenwood Press